

Artur REȘETNICOV

doctorand

OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNII ȘI MIJLOCUL DE SĂVÎRȘIRE A INFRAȚIUNII ÎN TEORIA ȘI PRACTICA PENALĂ: CRITERII DE DELIMITARE

Within the framework of this study, the main attention focuses on the different aspects and nuances which are assumed by the concept of crime committing mean. Especially, the crime instrument aspect that can be reached by the crime committing mean is analyzed. Based on some real criminal law regulations, there are exemplified the states when an entity or another adopts the role of the crime committing mean or of the material object of the criminal offenses. The conclusions contain the delimitation criteria of the material object of the criminal offenses from the crime committing mean.

În pofida semnificației juridico-penale de netăgăduit a mijlocului de săvîrșire a infracțiunii, în Codul penal al Republicii Moldova nu există o definiție a noțiunii corespunzătoare, deși noțiunile unor tipuri de mijloace de săvîrșire a infracțiunii sînt definite. Dovada o constituie art.129 „Armele” și art.132 „Mijloacele de transport” din Codul penal.

Totodată, în textul Codului penal noțiunea „mijloc de săvîrșire a infracțiunii” este utilizată în diverse contexte. Astfel, în cazul pregătirii de infracțiune (art.26 CP RM) se menționează despre procurarea, fabricarea sau adaptarea mijloacelor ori instrumentelor. În contextul studiului de față este de consemnat că în Codul penal al Republicii Moldova nu există reglementări de tipul art.192 din Codul penal al Albaniei¹ sau art.176 din Codul penal al Filipinelor² care stabilesc răspunderea pentru producerea mijloacelor de falsificare a documentelor. Despre astfel de cazuri, C. Bulai consemnează că sînt acte preparatorii, incriminate ca fapte infracționale de sine stătătoare, fiind vorba despre acte determinate și univoce de pregătire a anumitor infracțiuni.³

Într-un alt context, conform alin.(5) art.42 CP RM, este considerată complice persoana care a contribuit la săvîrșirea infracțiunii prin acordare de mijloace sau instrumente ori persoana care a promis dinainte că va tănu

mijloacele sau instrumentele de săvîrșire a infracțiunii. În legătură cu această prevedere, M.Grama explică: „Ca mijloace și instrumente pot servi: diferite mijloace de transport, chei (șperacle), arme de foc sau albe, balo-nașe de gaz, substanțe otrăvitoare, medicamente etc. Această enumerare nu poate fi completă, deoarece mijloacele și instrumentele ce pot servi la săvîrșirea unei infracțiuni sînt variate și pot fi diferite de la caz la caz, în funcție de circumstanțele reale ale cauzei”⁴

Referirea la mijlocul de săvîrșire a infracțiunii nu se face doar în textul Codului penal, ci și în textul cu caracter oficial de altă natură. De exemplu, în pct.3 al Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție „Privind practica aplicării de către instanțele de judecată a dispozițiilor legale referitoare la confiscarea averii”, nr.40 din 27.12.1999, se menționează printre altele: „Bunurile folosite la săvîrșirea infracțiunii sînt obiectele care au servit la săvîrșirea infracțiunii, fiind unul din mijloacele de care condamnatul s-a folosit la săvîrșirea infracțiunii ... (de exemplu: șperacle, instrumente pentru spargerea ușilor..., cuțite sau arme improvizate, instrumente de vînat interzise etc.)”⁵

Observăm că în această hotărîre explicativă este utilizată sintagma „mijloacele de săvîrșire a infracțiunii”. În contrast, în art.26 și în art.42 CP RM este folosită expresia „mijloacele sau instrumentele de săvîrșire a infracțiunii”.

Sînt oare echivalente cele două expresii? Cu alte cuvinte, ce desemnează conjuncția „sau” din cea de-a doua expresie: 1) legătura dintre noțiuni care se exclud ca alternative sau 2) legătura dintre noțiuni sinonime care sînt interschimbabile?

În doctrina penală există opinia conform căreia instrumentul este o varietate a mijlocului de săvîrșire a infracțiunii, reprezentînd o entitate a lumii materiale, aplicată pentru realizarea nemijlocită a faptei infracționale.⁶ Un punct de vedere similar îl exprimă C. Bulai.⁷ În genere, în doctrina penală română se utilizează cvasiunanim noțiunea „mijloc de săvîrșire a infracțiunii”.⁸ Deci, nu se operează o disjuncție de tipul celei care caracterizează expresia „mijloacele sau instrumentele de săvîrșire a infracțiunii”.

De asemenea, în literatura de specialitate ex-sovietică unii autori definesc ca pe un tot conceptul „mijloacele sau instrumentele de săvîrșire a infracțiunii”: „metodele acțiunii (inacțiunii), componente animate sau neanimate, folosindu-se de care făptuitorul influențează asupra obiectului apărării penale”⁹; „procesele sau entitățile lumii materiale, care influențează considerabil asupra caracterului și gradului de pericol social al faptei infracționale, folosindu-se de care făptuitorul exercită un impact asupra obiectului apărării penale”¹⁰. Astfel, promotorii acestor puncte de vedere consideră

că în sintagma „mijloacele sau instrumentele de săvârșire a infracțiunii” conjuncția „sau” desemnează legătura dintre noțiuni sinonime care sînt interschimbabile.

În ce ne privește, considerăm că conjuncția „sau” din sintagma specificată desemnează legătura dintre noțiuni care se exclud ca alternative. Ca urmare, prin **„instrument de săvârșire a infracțiunii”** înțelegem entitatea materială, aplicată nemijlocit pentru realizarea influențării infracționale, care reduce volumul de efort fizic sau care ajută la concentrarea forței (de exemplu: arma; obiectul folosit în calitate de armă; obiectul special adaptat pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății).

Totodată, prin **„mijloc de săvârșire a infracțiunii”** înțelegem entitatea, substanța sau fenomenul ale cărui calități sînt utilizate de către făptuitor pentru săvârșirea infracțiunii (de exemplu; documentul fals; substanța radioactivă; preparatul medicamentos; preparatul chimico-farmaceutic; energia electrică; boala infecțioasă etc.).

Instrumentul e folosit pentru influențarea destructivă asupra obiectului material al infracțiunii sau asupra victimei infracțiunii, pentru a le cauza un prejudiciu material, fizic sau moral, fiind aplicat pentru realizarea nemijlocită a faptei infracționale. La rîndul său, mijlocul e folosit pentru influențarea asupra obiectului infracțiunii (inclusiv asupra obiectului material al infracțiunii), contribuind la atingerea rezultatului infracțional. Sub aspect volitiv, controlul asupra instrumentului de săvârșire a infracțiunii este exercitat de conștiința și voința făptuitorului în procesul săvârșirii infracțiunii, în mod permanent. În opoziție, mijlocul de săvârșire a infracțiunii doar „e pus în funcțiune” de către făptuitor, după care procesul de influențare asupra obiectului infracțiunii are loc în afara controlului conștient-volitiv al făptuitorului.

În legătură cu cele consemnate, atribuim noțiunea de document fals categoriei de mijloc de săvârșire a infracțiunii, și nu celei de instrument de săvârșire a infracțiunii. De aceea, pe parcursul întregului studiu (începînd cu denumirea lui) vom opera anume cu sintagma „mijlocul de săvârșire a infracțiunii”. După această digresiune absolut necesară, să ne concentrăm atenția asupra distincției dintre mijlocul de săvârșire a infracțiunii și obiectul material al infracțiunii.

V.B. Malinin și A.F. Parfenov definesc acest concept în felul următor: „obiectul sau procesul¹¹, utilizat de făptuitor în vederea influențării asupra victimei sau obiectului material al infracțiunii (sublinierea ne aparține – *n.a.*), adică pentru vătămarea obiectului protecției penale”.

Într-un mod similar, V.I. Saharov susține: „mijlocul de săvârșire a infracțiunii influențează nu în mod direct asupra obiectului infracțiunii, dar asupra expresiei

materiale a acestui obiect (adică asupra obiectului material – *n.a.*) sau asupra victimei¹². O viziune analogă exprimă A.S. Denisova.¹³ Și A.V. Naumov opinează că mijlocul de săvârșire a infracțiunii e folosit de făptuitor pentru a exercita influență asupra obiectului material al infracțiunii.¹⁴

Așadar, obiectul material al infracțiunii nu poate fi confundat cu mijlocul de săvârșire a infracțiunii, tot așa cum factorul de influențare nu poate fi echivalat cu obiectul influențării. În caz contrar, este de neconceput însăși influențarea, deci chiar infracțiunea.

Mai există un aspect, nu mai puțin important, care se desprinde din opiniile reproduse mai sus, aparținînd lui V.B. Malinin și A.F. Parfenov, lui V.I. Saharov, A.S. Denisova și A.V. Naumov: existența mijlocului de săvârșire a infracțiunii se atestă numai în acele cazuri cînd există un obiect al influențării. De aici rezultă o altă concluzie: dacă în norma de incriminare este conturată – expres sau tacit – o entitate materială, și numai aceasta, acea entitate o reprezintă obiectul material al infracțiunii. Și nu mijlocul de săvârșire a infracțiunii. Ca exemplu, pentru maximă relevanță poate fi prezentat cazul folosirii documentelor oficiale false, caz prevăzut de art.361 CP RM. În ipoteza dată, ce reprezintă documentele oficiale false: obiectul material al infracțiunii sau mijlocul de săvârșire a infracțiunii? În literatura de specialitate română răspunsul la această întrebare este „obiectul material al infracțiunii”.¹⁵ Totuși, unii autori români consideră că, în ipoteza uzului de fals (similă cu cea a folosirii documentelor oficiale false), documentul fals îndeplinește concomitent rolul de obiect material al infracțiunii și de mijloc de săvârșire a infracțiunii.¹⁶ În literatura de specialitate rusă se afirmă că, în ipoteza analizată, documentele oficiale false reprezintă: mijlocul de săvârșire a infracțiunii;¹⁷ obiectul material al infracțiunii.¹⁸ Considerăm că, în cazul folosirii documentelor oficiale false (prevăzut la art.361 CP RM), documentele oficiale false constituie obiectul material al infracțiunii. Nu pentru că aceasta e opinia majoritară, ci pentru că nu poate exista un factor al influențării fără un obiect al influențării. Un obiect al influențării există în cazul oricărei infracțiuni. Pentru că orice infracțiune are un obiect juridic special. Dar nu e obligatoriu ca făptuitorul în toate cazurile să se servească de anumite mijloace pentru a exercita o influențare asupra unei entități materiale. Mai mult, aceeași entitate nu poate avea calitățile de obiect material al infracțiunii și de mijloc de săvârșire a infracțiunii. Ar reieși că o entitate se auto-influentează, ceea ce nu pare posibil.

Unii autori afirmă că mijlocul de săvârșire a infracțiunii nu își are locul în infracțiunile săvârșite din imprudență, de aceea entitățile materiale, specificate în dispozițiile vizînd asemenea infracțiuni, reprezintă, cu certitudine,

obiectul infracțiunii: „metoda de săvârșire a infracțiunii este îndreptată spre atingerea altor scopuri, nelegate de vătămarea obiectului infracțiunii. De aceea, obiectele care sînt folosite la aplicarea acestor metode nu pot avea rolul de mijloace de săvârșire a infracțiunii”.¹⁹

În ce ne privește, susținem un alt punct de vedere, sprijinit de V.I. Gurov²⁰, conform căruia mijlocul de săvârșire a infracțiunii e specific atît pentru infracțiunile intenționate, cît și pentru infracțiunile săvârșite din imprudență.

Aceasta ne-o demonstrează, înainte de toate, analiza prevederilor penale privind infracțiunile săvârșite din imprudență. Astfel, din examinarea art.227 „Poluarea solului” din Codul penal rezultă cu claritate că prin intermediul produselor nocive ale activității economice ori de altă natură (substanțe nocive, îngrășăminte minerale, stimulenți de creștere a plantelor, alte substanțe chimice sau biologice) se influențează asupra solului. Cu alte cuvinte: solul este obiectul material al infracțiunii prevăzute la art.227 CP RM; produsele nocive ale activității economice ori de altă natură reprezintă mijlocul de săvârșire a acestei infracțiuni.

Din analiza art.228 „Încălcarea cerințelor de protecție a subsolului” din Codul penal reiese că subsolul constituie obiectul material al faptei infracționale corespunzătoare. Totodată, deșeurile toxice și substanțele nocive reprezintă mijlocul de săvârșire a faptei incriminate la art.228 CP RM.

La fel, în cazul infracțiunii de poluare a apei (art.229 CP RM), apele de suprafață sau subterane formează obiectul material al infracțiunii. În același timp, apele uzate sau alte deșeuri ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor industriale, agricole, comunale și de altă natură reprezintă mijlocul de săvârșire a infracțiunii de poluare a apei.

În ipoteza infracțiunii de poluare a aerului (art.230 CP RM), aerul atmosferic reprezintă obiectul imaterial al infracțiunii, pe cînd poluanții constituie mijlocul de săvârșire a infracțiunii.

Și exemplele pot continua.

Este firesc ca despre mijloacele de săvârșire a infracțiunii să se relateze și în cazul infracțiunilor săvârșite din imprudență. Or, mijlocul de săvârșire a infracțiunii ține de aspectul exterior al infracțiunii, caracteristic oricărei fapte penale. În opoziție, imprudența ține de aspectul intrinsec al infracțiunii. Deși corelează între ele, cele două aspecte nu se exclud reciproc. Aceleași mijloace de săvârșire a infracțiunii pot fi folosite la săvârșirea celor mai diverse fapte infracționale, indiferent de prevederea, dorința și producerea unor sau altor urmări prejudiciabile.

În acest sens, nu putem să nu fim de acord cu V.N. Kudreavțev, care consideră că „mijlocul de săvârșire a

infracțiunii are un caracter strict obiectiv, considerent din care poate fi raportat nu doar la infracțiunile intenționate, dar și la infracțiunile săvârșite din imprudență”.²¹ Într-adevăr, în cazul infracțiunilor săvârșite din imprudență, mijlocul de săvârșire a infracțiunii nu e utilizat pentru atingerea unor scopuri infracționale. El este folosit în pofida regulilor de prudență, creîndu-se astfel pericolul pentru valorile și relațiile sociale ocrotite de legea penală.

În concluzie, sintetizînd considerentele prezentate mai sus, propunem următoarele criterii de delimitare a obiectului material al infracțiunii de mijlocul de săvârșire a infracțiunii:

- 1) obiectul material al infracțiunii ține de sistemul de referință al obiectului infracțiunii; mijlocul de săvârșire a infracțiunii e conectat la sistemul de referință al laturii obiective a infracțiunii;
- 2) obiectul material al infracțiunii este supus influențării directe din partea făptuitorului (inclusiv presupunîndu-se utilizarea mijlocului de săvârșire a infracțiunii); mijlocul de săvârșire a infracțiunii nu poate fi supus influențării din partea infractorului, cu atît mai puțin – influențării care presupune utilizarea obiectului material al infracțiunii;
- 3) obiectul material al infracțiunii se găsește într-o interconexiune de substanță cu obiectul juridic special al infracțiunii; mijlocul de săvârșire a infracțiunii nu se poate afla într-o atare conexiune cu obiectul juridic special al infracțiunii.

Referințe:

- 1 Criminal Code of Albania // http://plosnia.kentlaw.edu/resources/legal/albania/crim_code.htm
- 2 Revised Penal Code of the Philippines. Book two (full text) // www.chanrobles.com/recisedpenalcodeofthephilippinesbook2.htm
- 3 A se vedea: C.Bulai. *Manual de drept penal. Partea Generală*. – București: ALL, 1997, p.395.
- 4 M.Grama. *Participanții la infracțiune și particularitățile răspunderii lor*. – Chișinău: CEP USM, 2003, p.91.
- 5 Culegere de hotărîri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). – Chișinău, 2002, p.283-287.
- 6 A se vedea: *Уголовное право. Общая Часть*. – Москва: МГУ, 1993, p.132.
- 7 A se vedea: C.Bulai. *Op. cit.*, p.197.
- 8 *Ibidem*, p.175; C.Mitrache. *Drept penal român. Partea Generală*. – București: Șansa, 1999, p.92; A.Ungureanu. *Drept penal român. Partea Generală*. – București: Lumina LEX, 1995, p.80; V.Dobrinou, I.Pascu, I.Molnar și alții. *Drept penal. Partea Generală*. – București: Europa Nova, 1999, p.157.
- 9 *Курс уголовного права. Общая Часть*. Том 1: *Учение о преступлении* / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой и И.М. Тяжковой. – Москва: Зерцало, 1999, p.251.
- 10 У.Кошанов. *Орудия и средства преступления* // Тураби, 2005, nr.7, p.15-17.
- 11 В.Б. Малинин, А.Ф. Парфенов. *Op. cit.*, p.236.

- ¹² В.И. Сахаров. *Средства и орудия совершения преступления и их уголовно-правовое значение*. – Москва: МЮИ МВД России, 1996, р.28.
- ¹³ *A se vedea*: А.С. Денисова. *Отграничение орудий и средств преступления от предмета преступления*, р.121-125.
- ¹⁴ *A se vedea*: А.В. Наумов. *Средства и орудия совершения преступления // Советская юстиция*, 1986, nr.14, р.24.
- ¹⁵ *A se vedea*: O.Loghin, T.Toader. *Drept penal român. Partea Specială*. – București: Șansa, 1999, р.487; Gh.Nistoreanu, A.Boroi, I.Molnar și alții. *Drept penal. Partea Specială*. – București: Europa Nova, 1999, р.503; Gh.Nistoreanu, A.Boroi. *Drept penal. Partea Specială*. – București: ALL Beck, 2002, р.396; T.Toader. *Drept penal. Partea Specială*. – București: ALL Beck, 2002, р.394.
- ¹⁶ *A se vedea*: V.Dongoroz, S.Kahane, I.Oancea și alții. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Vol.IV. Partea Specială*. – București: Editura Academiei, 2003, р.448.
- ¹⁷ *A se vedea*: И.Гричанин, Ю.ЩигOLEV. *Квалификация подделки и использования подложных документов // Российская юстиция*, 1997, nr.11, р.37-38; *Уголовное право. Особенная Часть / Под ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамовой, Г.П. Новоселова*. – Москва: Норма-Инфра-М, 1998, р.700; *Уголовное право. Особенная Часть / Под ред. Н.И. Ветрова и Ю.И. Ляпунова*. – Москва: Новый Юрист, 1998, р.700; *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под общ. ред. Ю.И. Скуратова и В.М. Лебедева*. – Москва: Норма-Инфра-М, 1998, р.741; *Уголовное право Российской Федерации. Особенная Часть / Под ред. Б.В. Здравомыслова*. – Москва: Юристъ, 1999, р.485.
- ¹⁸ *A se vedea*: О.И. Калешина. *Как квалифицировать изготовление и последующее использование поддельного документа // «Черные дыры» в российском законодательстве*, 2006, nr.3, р.189-190; А.С. Денисова. *Уголовно-правовое значение орудий и средств совершения преступления*. – Оренбург: Газпромсервис, Газпромпечатъ, 2005, р.23.
- ¹⁹ С.М. Сырков. *Орудия преступления: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. – Ленинград, 1973, р.53; Л.Л. Кругликов. *Способ совершения преступления: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. – Свердловск, 1971, р.5; Н.П. Пономарева. *Уголовно-правовое значение способа совершения преступления: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук*. – Москва, 1972, р.2.
- ²⁰ *A se vedea*: В.И. Гуров. *Орудия и средства совершения преступления в советском уголовном праве*. – Свердловск, 1983, р.5.
- ²¹ В.Н. Кудрявцев. *Объективная сторона преступления*. – Москва: Юридическая литература, 1983, р.36.